

БЕЛАРУСЬ

ШТАДЗЕННАЯ ПОЛІТЫЧНА-ЭКАНАМІЧНАЯ І ЛІТЭРАТУРНАЯ ГАЗЭТА.

№ 50 (77).

Менск, Нядзеля 21 сьнежня 1919 г.

№ 50 (77).

Прымаецца падпіска

на 1920 г.

на штатзенную газэту

„БЕЛАРУСЬ“

На 1 м-ц 20 руб. з перасылкай

17 руб. без перасылкі.

Адрэс Рэдакцыі і Адміністрацыі:

Менск, Юбілейны дом, аул. А. Міцкевіча.

Хто ведае, гдз жыве сям'я Н. Маганца (Настравіцкага), таго просім паведаміць Рэдакцыю. Маюць пільны інтарэс у справе выплаты гонарару за тую творчэную працу, якая друкуецца цяпер у „Беларусі“.

Рэдакцыя.

ГОРАД І ВЕСКА.

Цяпер на вёску глядзяць, як на негаспадары, які ў час агуднальнага перыяду значна разбагацелі, забравшы сабе ўсе багатыя краі. Можа яно і праўда, што селянін, наогул калічэ, цяпер лягчай жывецца, бо ж той першы кусок хлеба, які ў сучасны момант даражэй за ўсе, прыходзіць пераўражана селяніну. Нямала нічога даўнага, калі ён першы і скарэй за значную частку гэтага куска. Але накарэзанні на селяніна іх абдаіраў, неспадзявана, дарожны і неспадзявана. Хто добра ведае жыццё селяніна, той ня будзе навінаю на селяніна, як на палі каліс грамадзяства. Праўда, і селянін цяпер навуучыся абдаіраць бедных пацую, але ж ня многія маюць магчымасць дрыць.

Больш даўнага ў тым, што абыватэлі і чыноўнікі, а нават і больш культурныя і грамадзянства, глядзяць на селяніна, як на нешта ніжэйшае. Даволі многіх селянін здасца тым кавнем у гаспадарыню, якому за цяжкую працу трэба выбіраць горны нажытак, а ў знак падзякі часам палёнаць па сьпіне. (Прынамсі, такія пагляды выказваліся і ў друку). Якая-ж злосьць агорвае чыноўніка і абыватэля, калі гэты конь ня хоча вывазіць з свайго двара павялічаны свайго пану!

Такія адносіны да селяніна, наогул, сьмешныя, а для нас—беларусаў—абражлівыя. Бо селянін становіць тую сілу, на якую мы апраемся, той корань, з якога пачынецца новае, уласнае жыццё. Новая культура і новыя грамадзянскія адносіны. Незабавом той час, калі селянін можа запатрабуе сабе правоў. Незабавом селянін пачыне ўзяць у свае рукі кіраванне культурным і дзяржаўным жыццём. Селянінства—гэта глаўны дэспадок усяго народу, гэта, балая, увесь народ.

Але ў тым уся наша трагедыя, што селянінства—маса цёмная, несьведомая. Хто ў тым вінават? Разумеюцца, вінават не месцовы абыватэль, які цяпер воражы глядзіць на селяніна. Вінаватца паводзіць гісторыю. Аб гэтым гаварыць тут літвін. Досыць сказаць тое, што цяпер мы стаям перад сумным фактам. Гэта дажудзіць несьведомасці селянінства, на дапамогу абрушваюцца столькі няшчэпныя дзяўчоны, цёмнае селянінства, мы перажылі за два гады ўжо некалькі акупацый. Далучылі ўсе той жа несьведомасці, грабніцтва, багатыя абыватэлі „спадзялілі“ селяніна. Селянін маўчыць, чаканне падашчы свайго жыцця, сам ня ведаючы, гдз яго шукаць. Але падпаленыя нямала, як на было добра ў час былой, доўгай акупацыі маскоўскага імперыялізму. Новыя акупацыі прывеслі новыя няшчэпны. Селянінства замкнулася ў сваіх вёсках, адгародзілася ад

усяго сьвету і на сваіх „апыкуноў і спадзялілі“ глядзіць з дэспадом і вывадаю. Ды якая можа быць увага і прыхільнасць да ўсіх сваіх „апамоў“, якіх глядзяць, каб як лепш выкарыстаць вялікую сілу, без якой ня можа жыць усе грамадзянства.

Вольна гісторыя сталася, што горад зрабіўся перасонным эканамічным пунктам народнае сілы. Горад першым быў адабраны ад народу, і тут былі пабудаваны тры тэатры, тры пераходныя і карыстаўшыся разамі народнага жыцця. У апошнія часы старое і новае „апамоў“ зьявілі ўвагу на прасьвету вёскі. Былі пабудаваны чужыя школы, сьмяротна ў горадах, потым і ў вёсках. Гэта быў, новы крадзеж народнага багатыня—крадзеж духоўных сілаў і здольнасцяў народных. Селянінства, якое захавала свае аблічча асобнага народу, прагнуло навукі, атрымвала на гэта многа сілы і энэргіі. Але затрачаная сіла навад не вяртаецца. Яна йшла на карысць другога народу, альбо на карысць, стаўшага ўжо рабам чужым, гораду. Заміж гэтага, з гораду прывозілася распушчэ, зьдэка з самога народу, зьневажанае яго натурны сьмех пад укладанні яго жыцця. Гэтым прыгніталася яго думка, стрымываўся пошпё яго розуму. Палітыка асьветы, убагачаньня сьветлагагляду, падняцця культуры, у такім разе не магло быць. На горад у селяніна зьявілася пагляд, як на цэнтр распушчэ і выцвяжанае фізічных і духоўных сілаў. Горад і вёска сталі прэма рознымі гаспадарствамі, з якіх першае было паразамкам на другім. Нічога агуднальнага між імі ня было, бо, граба дабавіць, у горадах жывілі ўжо людзі, часта саўсім чужыя. І селянін калі гаворыць „наш брат“, дык ён разумее толькі цёмных, сабе падобных селянаў. Без паводароў, без прасьветы, без пашані, селянін жыве сваім уласным укладам, кіруючыся стойкім на месцы, пераважным розумам.

У такім становішчы застала селяніна рэвалюцыя. Цёмнае палівавольнае маса, якімі была значная большасць грамадзянства быўшага „алікай“ Расіі, адразу былі закіданы да гарачага жыцця. У вадзі момант паднявольна раб павінен быў зрабіцца разумным грамадзянінам і сам кіраваць сваім жыццём. Так гдзаведзі на дзёла новае, ужо сацыялістычнае ўрады той жа Расіі. Воську пачалі паціхачы вядзімі ідэямі, подаслушнілі слабую розуму. Усе гэтыя ідэі, як чэрці ў гаршчак, замятушыліся ў галаве селяніна, скручваліся разам у бясформенны камяк. Але і ў гэтым разе, як і разей, чакаецца гонар селяніна, яго „я“ тэталася чужымі нагамі, яго уласная думка

прыгніталася цяжкім прэсам апыкунаста. Нашаму селяніну хацелі давесці, што тагда яму палёгчае, калі ён стане на „ён“, калі Цімох зробіцца „Тімофеем“. З усіх ідэяў адыла толькі магла выйці месца ў думцы селяніна. „Усе дабрыткі народу—агульная уласнасьць“, —кажучы сацыялісты. Гэту ідэю паднявольна селянінства большавікі, перакруціўшы не ў такую: „Усе багатыя краі—агульныя, але майго не чапаць“. Разумеюцца, ніякая арганізацыя ў такім разе немагчыма, і воля народу не магла кіраваць агульным жыццём.

На цёмнае селяніна пачынаецца політыка авантюра розных партыяў, розных відаў экспэрыментаў. Усякі, хто пачынаў хадзіць калі селяніна, упадаў яму ў ласку. І кожнага з іх пачынаў пачынаў селянін далаць і праціваць. „Ахвярамі“ і рэвалюцыяй у селяніна выцягвалі апошні сок, а за гэта яму прынеслі неспакой і новую зьява—і толькі. Усім сваім устаўнікам селянін цяпер ідзе ў вочы тым ідэям, якімі яго накармілі.

Прасьвета вёскі, паднявольнае культуры неўмяняльна павіна стаць першым заданьнем тых сінтоў вёскі, якія зразаумелі народную трагедыю і першы паднялі кліч да вызваленьня народу ад рабства і зьдэка.

Горад павінен стаць не асыліа-татарым народнага багатыня, а яго культурным цэнтрам. Вёска ўжо сама зьявілася гэта і пераа сваіх пасланцоў пачынае закладваць сваю культурную ўстаноў. Трэба ўраціць зразаумелі і чынавенства, і пачуваць імячэстаў, і „спадзялі“ італіянцы, у чым тымі дзе яны сьлізці. Калі вёска і горад стануць адной масою грамадзянства, тагда можна будзе убавіцца ад няшчэпна, чужацкіх навад, ад грэбства і няшчэпна народнага багатыня. Тагда магчымы будучы між горам і вёскай добрыя адносіны і ўзвешчэ дэпамога, калі жыць месца зразаумее, што ў вёсцы жывуць не „прасьветы жушкі“, альбо „хлопі“, але чынавенства, нічым ад іх ня горшыя, грамадзяне і браты.

М—4.

АПОШНІЕ НАВІНЫ.

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ ПОЛЬСКАГА ГЭНЭРАЛЬНАГА ШТАБУ.

Ад 17—XII.

Літоўска-Беларускі фронт.

На вучастку Дзісна—Полацк нашы атрады зрабілі рад энэргічных ападаў, захапішы палонных. Часоўцае большавіцкае настуаленне на Дзісны было адбіта.

На рэшце фронту узмацаваная разьведчая чынасьць.

Валынскі фронт.

Энэргічным нападзеньнем нашых войскаў зрабілі адбіць ападаў праціўніка на поудзень ад Бела-Карэвіча. Узятая 7 куляметаў і 70 палонных.

Ад 18—XII.

Літоўска-Беларускі фронт.

Паміж Давіньскам і Крэслаўкай адбіта атака праціўніка. На рэшце фронту узмацаваная гарматная чынасьць з абедзьвух старон.

Валынскі фронт.

Нашы войскі энэргічнай атакай разьбілі праціўніка каля Кулешы. Узятая некалькі дэсяткаў палонных і тры куляметы.

Час. нам. Начальн. Гэн. Штабу, палкоўнік ГАЛЛЕР.

П. С. Д. аб плебісцыце на Беларусі.

ВАРШАВА, 19-XII. Польская сацыяль-дэмакратычная партыя ў справе плебісцыту на Беларусі прыняла такую рэзалюцыю: Стоячы на плятформе незалежнасьці і цэласьці нашага краі, Літвы і Беларусі, якія павінны знаходзіцца ў дзяржаўна-прававым зьвязку з Польскай рэспублікай, а так жа на пазыцыі свабоднага самаазначэньня волі народу, мы хочам склікаць устаноўчы сойм у Вільні, які павінен мець у сваім складзе прадстаўнікоў усіх частак Літвы і Беларусі, на аснове паціначнай выбарнай сьстэмы, на варунках поўнай свабоды.

Мірныя перагаворы з большавікамі.

ВЕНА, 19-XII. З Масквы паведамяюць: Ангельскі ўрад афіцыйна апротэстоўвае паведаменьні аб мірных перагаворах з савецкай Расіяй. Савецкі ўрад так-сама афіцыйна заяўляе, што перагаворы пачыліся ў Копенгагене і што ангельскі ўрад даўно шукаў спосабу, каб устанавіць пастаянную зьяву з Савецкай Расіяй. Ангельскі ўрад памыкаецца кажанамічому паднявольна ўсёй быўшага Расіі і дзёла таго падтрымліваў Колчака, Дэнкікіна і Юдэніна.

БЭРЛІН, 19-XII. У ангельскім парламэнце Ёльор Вурд у адказ на запрос заявіў, што ангельскія прадстаўнікі зьявілі Літвінаў яго пісьмо не адпечатаў, дзёла таго, што яны ня былі упоўнаважанымі прыняць якую нібудзь пропозыцыю ад савецкай Расіі.

Ўольд Джордж на запрос заявіў, што калі большавікі хочаць міру, то яны ў першы чарод павінны увываці ў перагаворы з тымі, з кім яны ваююць—Колчаком і Дэнкікіным.

Разгром Дэнкікіна.

ЛЬВОВ, 19-XII. Наступленьне чырвонай арміі прымае для Дэнкікіна катастрофічны характар. Чырвоныя войскі захапілі чыгуначную лінію Харкаў—Палтава. Ёмі захоплены станцыя Валыня, Коламык, Іокаўка, Голыят, Зенькоў і Красналуцк, падыхлі да Лубнаў і перарэзалі чыгунку Рамадан-Міргарад. Харкаў эвакуаваны. Буржуазія ў паніцце уцекла ў Таганрог.

З Вены паведамяюць: пад напорам паўстанцаў дэнкікіны ачысьцілі Харкаў. Паўстанцы захапілі шмат аружжя і ваеннага матэрыялу.

Незалежнасьць беларускай праваслаўнай царквы.

Гісторыя сьведчыць, што беларуская праваслаўная царква заўсёды жыла сваім асобным незалежным жыццём, і толькі прызнаньне канстантынопальскага патрыярха надавала ёй некую сувязь з царквою маскоўскаю, або як цяпер кажуць, расійскаю.

На пачатку XV-га веку адбылося і формальнае аддзяленьне беларускай царквы ад маскоўскай. У 1416 г. беларускія і украінскія епіскапы, на жаданьне вялікага князя Вітаўта (Александра), выбралі сабе за кіеўскага мітрапаліта Грыгорыя Цам'улака, родам баугарына. Гэта было ўжо трэці выпадак абраньня асобнага мітрапаліта для беларуска-украінскай царквы. Але канстантынопальскі патрыярх адмовіўся пасьвяціць Цам'улака за мітрапаліта. Тады, 16-га лістапада 1416 г. у Наваградку (цяпер павятовае горад на Мейшчыне), зьехаўся збор з 8-і епіскапаў, архімандрытаў, ігуменаў, князю і багараў. На чале збору стаў сам вялікі князь Вітаўт. Збор пастанавіў аб'яднаць без патрыярха і пасьвяціць Цам'улака самым, не звязваючы на тое, што патрыярх не згаджаецца.

Тады патрыярх канстантынопальскі разам з маскоўскім мітрапалітам Фіомем адкачалі на гэтую ухвалу адлучэньнем і пракляццём. При такіх умовах Цам'улак мог іставаць мітрапалітам нядоўга. Прэбываў ён на мітрапаліцкай пасадзе ўсяго чатыры год, а потым выехаў у Малдавію.

Падчас Флорантыйскай уніі канстантынопальскі патрыярх, Грыгоры Мамма, пасьвяціў на "мітрапаліта кіеўскага, літоўскага і ўсяе ніжняе Расіі" грэка Грыгорыя. Гэта было ў 1438 г. у Рыме. Грыгорыя прызнаў урад і ўсе беларуска-украінскія епіскапы, апроч брацка-чарнігаўскага, Яхіма, які з гэтай прычыны прымушаны быў уцячы ў Маскву.

У 1469 г. у Маскве адбыўся збор. Маскоўскія іерархі пастанавілі на прызначэньне Грыгорыя за мітрапаліта і на мець з ім выхны зносіны. Так адбылося аддзяленьне беларуска-украінскай царквы ад маскоўскай, Беларуска-украінскай, або, як тады казалі, літоўскай мітраполіі, стала жыва асобна, пад уладзю патрыярха канстантынопальскага. Але ўлада патрыярха над беларускай мітраполіяй была толькі помпальная. Так напрыклад, калі ў 1541 г. пачалася сварка між мітрапалітам і польскім епіскапам за тое, што на пабачэньне было унікана дастанавленне апошняга, то вялікі князь прызнаў справу падсуднай у першай інстанцыі духоўнаму суду, а ў апошняй інстанцыі — сабе, а не патрыярху.

На чале праваслаўнай царквы на Беларусі і Украіне стаў мітрапаліт. У XV-м веку ён зваўся "кіеўскім і ўсяе Русі", а ў XVI-м веку "кіеўскім галіцкім і ўсяе Русі". Якімі мітрапалітамі ў Кіеве, або ў Вяльні.

Улада мітрапаліта над епіскапамі прызнавалася толькі на словах і ў тэорыі, а на практыцы была вельмі слабая. Мітрапаліт не назначаў епіскапаў. Звычайна, кандыдаты на епіскапскую катэдру выбіраліся зборам духоўных і

сьвецкіх вяльможаў. Але часам і абраньня былі. Вольныя епіскапствы катэдры часам вялікі князь раздаваў пры жыцці епіскапа. Такія кандыдаты, адтрыманыя чаканьне грамат (аксэптыў) з правам заняць епіскапскую катэдру, калі яна аслабіцца, называліся *памятамі*.

На гледзячы на гэта, важнае значэньне збору заўсёды прызнавалася. Сам вялікі князь часам склікаў збор, як гэта было, прыкладам, у 1546 г., калі да вялікага князя дайшлі чуткі аб блылаўдзілі у праваслаўную царкву. Ён заганяў склікаць збор у Вілені.

На павіненсьці епіскапаў жыла міраўніцтва сваёй епархіі і духоўны суд. Але епіскапы звычайна рабілі гэта ня самі, а пры дапамозе зборнага выбранага *крыласу* (клірос). Крылас — установа старая, пераходзіла да нас з Візантыі разам з хрысьціянствам. У Маскоўшчыне гэтая ўстанова была зьнішчана, а ў нас яна шырока развілася. Зборны крылас складаўся з усіх паравіальных сьвяшчэньнікаў катэдральнага места. Крыласаў на чарзе адраўлялі набажанства ў зборнай царкве. Значэньне пратапопа ў крыласаў было вялікае. Ён вадзіў іх у старшынства і кіраўніцтвам усіх спраў (збору) крыласаў. Крыласаў павіны былі, як гэта звычайна рабілася, гатваць кандыдату на сьвяшчэньнікі.

Асоба, жадаўшая зрабіцца сьвяшчэньнікам, зьяўлялася з просьбай аб гэтым да епіскапа і падавала пры просьбе ракоўніцкія граматы тэ паравілі, якой яна сабе дала. Гэтую асобу пасьвяцілі на сьвяшчэньнікі, зрабіўшы яму экзаме́н. Але пасьле пасьвяшчэньня кандыдат на сьвяшчэньнікі павінен быў яшчэ прасіць падары праходзіць царкоўную службу практычна пры зборнай царкве, пад кіраўніцтвам крыласаў. За свае пасьвяшчэньне на сьвяшчэньнікі асоба плаціла на такса епіскапу і крыласаў павіны надатак, а так сама усім, хто вучыў яго царкоўнаму ўставу.

Што тычыцца манастыроў, дык архімандрытаў і ігуменаў абіралі на пасады манакі таго манастыру. Дзе яны меліся служыць, а зацьвярджаў вялікі князь.

У рэлігійным і культурным жыцці Беларускай вялікае значэньне мелі *драчты*, што закладваліся пры паравілі. Але аб іх — у другі раз.

Я. Коласовіч.

Палітычныя весткі.

Паставы коаліцыі, аб дапамозе Аустрыі.

Вышэйшай рада паставіла дастанавіць Аустрыі 30 тысяч тал. аб'ёма. Так сама паставіла аб тым, што патрабаваў фінансавая дапамога з Амерыкі.

Канцлер Рэнэр іраў запэўніць аустрыяцкае насельніцтва спамінаваць на 10—12 месяцаў, каб маглі ў Аустрыі пачаць працу, аднавіць індустрыю і пачаць выплачваць дэўгі.

Рэвалюцыйны настрой у Баугарыі.

Рэвалюцыйны рух у Баугарыі не спыняецца. Недаўна ў Софіі сабралася вялікая маса народу каля палаца ка-

раля, вымагаючы, каб кароль Барыс адмовіўся ад пасады. Дэманстранты былі разгананы войскамі.

Інтернацыянальны конгрэс аб крызісе апалу.

У Парыжы адбылася цяпер інтернацыянальны конгрэс, у якім прымаюць удзел прадстаўнікі 22 дзяржаў. Конгрэс мае сваёй мэтай змагацца проці крызісу апалу.

Стычка паміж паўднёвымі славянамі і вэнгарамі.

"Франк Цейтунг" наведвае, што вэнгэрская вайсковая часць у 1000 чалавек перайшла граніцу і адкінула паўднёва-славянскае войско, пры гэтым захапіўшы ў палон і палкоўніка і 7 жандармаў. Агнітэрны славянаў адкінула вэнгараў. Паўднёва-славянская дзяржава падала проці гэтага пратэст вэнгэрскай дзяржаве.

Дзяржаўнае здрадства ў Турцыі.

У Канстантынопаля выкрылі дзяржаўнае здрадства, падлог якога мелі скінуць султана і проклываць за дзяржаўнага кіраўніка сына буюшага султана Абдул Гаміда.

Бельгія ня хоча далей быць нейтральнай.

З Брыселя наведваюць, што Бельгіяская дзяржава зусім не дамагнецца вырнуцца да ранейшага нейтральнага становішча.

Пагром Колчака.

Радыё з Масквы наведвае, што пасля незаконнага яшчэ падраўнуку, чырвоныя войскі адабллі пры аніянці Омску 34 гарматы, 36000 гарматных апаратаў, 10000 ручных гранатаў, 30000 стрэльбаў, каля 19 мільёнаў патронаў, 887 куляметаў, 3 1/2 мільёны кулямётных паясоў, 4 мільёны 870 тысяч капсюляў, ангельскую ўпраж, 1808 ўпраж на 618 конных вазоў і шмат іншага матэрыялу.

У Польшчы.

Роля польскай арміі для Эўропы.

Парыжская газета "Тан" друкуе размову з польскім дэлегатом мірнага канфэрэнцыі і цяперашнім кандыдатам міністра заграўнічых спраў, Ст. Патакам, якім неўдаволены версальскім трактатам, дзе пытаўся аб граўніцах вынаважана ў кірунку паліцыяў. Гэта не "адзін Польшчы". З усіх бакоў навуль што граўніцы няпэўны. Польшча яшчэ ня ведае, колькі тэрыторыяў і насельніцтва яна будзе мець.

Патак яшчэ гаварыў аб польскіх салдатах, якіх вядуць ня толькі дэле польскіх інтэрэсаў, але ў пэўнай меры дэле інтэрэсаў коаліцыі. З гэтых прычын ён хоча зьвярнуць увагу дзяржаўных гавараў усяго сьвету, каб яны кожнага дзяла задавалі сабе пытаньне: "Што-бы здарылася з Эўропай, каб польская армія не існавала? Адказ прымушаў-бы іх болей уважна думаць аб польскай арміі."

К мірным перагаворам.

У ангельскім парламенце.

У ангельскай палатне паслоў паміж іншым было гаворана і аб польскай прапавіцы канфэрэнцыі.

Пасол Kentworthy запітаў прам'ера, ці урад мае якіе-коліч весткі і аб стараўні польскага ўраду склікаць канфэрэнцыю усіх ваяючых партыяў і варадоў на былых тэрыторыях расійскай імперыі ў мэце ўтварэньня агульнага міру; ці на выпадак адбыцца канфэрэнцыі, будзе на ёй рэпрэзэнтацыя ангельскага ўраду і ці супроці недастатку, пануючых у сярэдняй і ўсходняй Эўропе, за-хожа ангельскі ўрад як найчарэй падтрымаць польскі ўрад у гэтай справе для людзі?

На гэта Bonar Lou адказаў, што ангельскі ўрад вестак ніякіх ня мае, а калі пачынецца канфэрэнцыя, дык будзе яшчэ часу аспінавацца над гэтым пытаньнем.

У ангельскім парламенце Малон запітаўся ў ўраду аб аспінавацца Огрэды, якіх дэлегацыя ў Конэнтаген, каб прымаць удзел у перагаворах з балышавікамі і якіх заважца містэр Натган. На гэта Сэсіль Гармсорт адказаў: Мне здаецца, што м-р Натган жыв. Я ня ведаю аб яго рэлігійнай і палітычнай належнасьці і ці адзін з гэтых фактараў ня ўзяты пад увагу, калі ён быў назначаны ехань у Огрэды ў Конэнтаген.

Ангельскія рабочыя за мір.

Ангельскія профэсійналыныя саюзы ("Трэд Уніён") зьявіліся да ангельскага ўраду з вымаганьнем заража пачаць мірныя перагаворы з савецкай Расіяй, заража зьняць блоку да расійскіх партыяў і зьвязаць гандлёвыя зносіны з Расіяй.

Латвія і балышавікі.

З Конэнтагену наведваюць "Мітанг".

Ужо пісалі аб тым, што латышскія дэлегацы ў Юрвене прымаюць удзел у канфэрэнцыі толькі дэле таго, каб мець інфармацыю аб становішчы балышавікоў, аднак, як кажа "Політыка" яны мелі з балышавікамі сакрэтную нараду без удзелу эстонскіх дэлегатаў. Народа адбылася паўтары гадзіны і яе зьмест быў павядамонна эстонскаму ўраду. Двое латышскіх дэлегатаў выехалі ў Рыгу. Ангельскі палкоўнік, імя якога невядома, прыняў удзел у нарадзе.

Балышавікі аб мірных перагаворах.

Чытэрны вельмі здаволены з апошніх прамоваў Льюйд Джорджа аб Расіі. Гэтыя прамовы выклікалі глыбокае ўражаньне ў шырокіх масах расійскага народу. Яны павяляюць спадзяваньне на ўстанавленне прыхільных адносін між абедзьвюма дзяржавамі, чаго вельмі жадае савецкі ўрад. Чытэрны з жаданнем аднаважца аб Амерыцы і паленізе з францускімі палітыкамі. Ён рад, што прэміер Вількія Брытаніі асабадаўся нарэшце ад уплыву Францыі.

Парыжская "Victoire" наведвае з Льюндану, што Льюйд Джордж у сваёй апошняй прамове заявіў, што на будучай міжнароднай канфэрэнцыі ў Льюндане, пасьвячонай ўсходняму пытаньню, ня будзе прадстаўніцаў Расіі. Ён думка дапусьціць да удзелу ў канфэрэнцыі, бо балышавікі ўрад ня думка склікаць установачага саюзу, а вараго боку ангельскі ўрад не пачаўся аб прызнаньні Колчака і Дэнкіна

Проф. Е. Карскі.

Стары беларускі пісьменьнік

Арцэм Дарэўскі-Вярыга

і яго літэратурны альбом.

Да беларускіх пісьменьнікаў першага палавіны XIX в. прылічэцца і сучасны В. Дуніа Марцінкевіча (гл. "Беларусь" №№ 40 і 41). Арцэм Дарэўскі-Вярыга, родам у Вітэбскай губерні. Як кажа Кіркор, ("Живопісцыя Расіі" III, 327) злучыў з яго творам: "Гутарка з паддурку на зямлі латыскай", "Наврот Міхалка", "Быхаў" і др. Ён адзін з гэтых твораў, відачна, нігдэ не друкаваўся, мы нават у рукапісу іх нідэ не спыталі, так сама і пераказу "Коврада Вяленрода". Міхалка, аб якім Кіркор гаворыць, што ён ня быў друкаваны, але апісваўся ў рукапісе. Бясспора, ёсць два рукапісы Дарэўскага-Вярыгі. *)

1) Літвін, запісаны ў моі Альбом на Пажаньне (Вільня 1858 р. 27 пазьдэрніка). Пачынаецца словамі:

Братцы, братцы! Што мне стала?
Я тры дні ў вас шляюся... **)

*) Замест колька-лаіскага друку, праз друкарскія трудзавы, усёма ўжываю беларускую кірыліцу; у польскіх тэкстах — латынку.

**) Гэты твор, відачна, нааываецца ў "Н. Ніве" за 1913 г. № 37 ("Братом літвінам").

Аб Альбоме гутарка будзе ніжэй.

2) Dumka chłopka z okolic Witebska na ogłos wolności 1838. Пачынаецца словамі:

Сьвеціць сонца, сьвеціць сонца!

3) І значны адрывак аднаго яго вершу, датыча-га Кіркора, надрукаваны праз Р. Зямкевіча:

Адаска, родны Адаска!

Як мы цешымся з цябе!

Душа твая зусім наска.

А горнеш усіх і сабе.

Мурашачка працавіта,

Хвала, брат, сіле тваёй!

Як напым у цуню жыта,

Кладзеш усё ў Музы!

Будзь адароў! Няхай-жа цільна

Так усё робяць свае:

Няхай поймаць краў і Вільня,

Стараньні гэты чуж.

Дэле таго, што да нас дайшло толькі ня шмат літэратурнага матэрыялу нашага аўтара, аб яго таленце прыходзіцца судзіць па адзінках яго сучаснікаў, якіх задаваліся аб ім у яго "Альбоме". У нас была копія гэтага Альбому, уласнасьць Б. А. Тарашкевіча. Зьмест яго гэты: (1) Ліст Я. Сіракомлі ад 21 пазьдэра 1858, з якога відаць, што ён у "Альбоме" напісаў верш (pamięć wiersz). Самы верш, у польскай мове, ідзе за гэтым лістом:

Wzywasz mię w książkę Twoich pamiątek,

*) Мясца на увазе Віленскі Музей пры Публічнай бібліотэцы да часу яго перапрабкі.

Abym uczynił dobry początek;

Stawać na czele skromność się wzbrania,

Bom niestworzony do przodkowania...

2) Беларускі верш Н. Караткевіча (напісаны: 4 ліст. 1858 р. Мінск).

Беларускі дудару!

Радасна таму гаспадару.

К катараму на парог

Захлець цябе Госпад Бог.

Бо ты, мілы дударэнька,

Так іграеш харашэнька,

Што душа аж распінаецца,

Што аж сэрца заграсеца.

А ад радасці сьліза палінецца...

3) Jan ze Słwina (*). (Вільня, пазьдэра 24, 1858 р.) піша некалькі слоў аб сабе і аб Дарэўскім і між іншым, гэтак характэрнае яго:

"Jak że więc rozległe dla ciebie, co widzisz tak dobrze piórem w tej mowie rodzinnej pole! Dziś, pracuj, spróżaj węzłem miłości, ucz chwalić Boga, Kochać rodaków i matkę ojczyznę."

4) В. Караткевіч (Вільня, 23 пазьдэра 1858) піша доўгі верш, які адзначаецца звычайным вершаваньнем. Пасля прытэвня, выказаецца радасць аўтара з прычыны прыбыцця ў Вільню Вітэбскага песьняра:

І зямлі тут тваёй,

І народ, як сямя:

Ён з табою з вакоу

Адно цела і кроу;

*) Псеўдонім Кіркора.

Беларускі рух і беларускія літэратары.

П

После перавароту 1917-га року наступіла новая эра і ў нашым руху. Узварухнуліся шырокія кругі беларускага народу. Пачалі працаваць лепшыя часткі нашага насельлення, каторыя вярнуліся да роднай глебы. Нашлі працаваць многія беларускія арганізацыі ія толькі на Беларусі, але куды далей, за межамі нашай зямлі (уцёкачы) і нават у розных краях заграіччя.

Але, калі хто думае, што пры усім гэтым адкрылася шырокая дарога да працы, да развіцця талентаў, беларускім пісьменнікам, што налічвалася іх жыццё—дык той абмяляецца. Астаткі рашэйскіх беларускіх пісьменнікаў і рад новых асталіся і цяпер, як гэта кажуць, "пад канем".

Я-б сказаў, што ў беларускай справе і на сённяшні дзень пачае вялікая эксплуатацыя беларускіх літэратараў. З аднаго боку—гаспадарства—у нашых політычных дзеячоў нібы-то першае месца займае беларуская літэратура, а з другога боку—эканамічнага, яна займае самае нешчаснае месца.

Выдавец беларускую газету акурата і нормальна вельмі цяжка. На гэта ў нашых умовах людзей "шкіда грош". Нашы газеты хутка роліцца і хутка паміраюць, бо фактычна нашыя гаварні імі мала цікавяцца. Штальдзёную газету прыходзіцца пісаць як бы кожны дзень асобам ад першага да апошняга радку. А выдавец беларускую газету ў 3 разы цяжэй, чымся расійскую, або польскую. Тут ножныці нічога не дамагаюць. Нават і абвесткі прыходзіцца перапісваць пабеларуску. А калі хто дае матэрыял хоць пабеларуску, дык у большасці прыходзіцца перапісваць і выпраўляць.

Потым новая бяда з карэктурай—добрага карэктара трудна знайсці.

Выдаць новую кніжку беларускую яшчэ болей цяжка. Рукапісы нашых пісьменнікаў ваяваюцца кучамі і часта прападаюць. Не выдаюцца асобнымі зборнікамі раскіданыя па розных журвалах і газетах друкаваныя творы на-

шых пісьменнікаў, і тысячам жадаючым азнаёміцца з беларускай літэратурай проста няма магчымасці гэтага лабіцца.

А гэта ўсе, пры шчырых адносінах да беларускай справы, можна было-б зрабіць. Наша літэратура адразу павялічалася-бы ў некалькі разоў і гэтым паднялася-бы ўся наша культура, павысіўся-б нават і наш політычны курс. Выходзіць тое, што сваімі халатнымі адносінамі да Беларускага друкаванага слова нашыя політыкі падсякаюць той сук, на каторым яны самі сядзяць. Выдаюць грошы няма ведама на што, а беларускае друкаванае слова марнеец, прадстаўнікі нашага друку бракуюць без абеда.

Праўда, рэвалюцыйная бура вцінула на хвалі нашай справы шмат політычных авантюрыстаў—кар'ерыстаў, каторыя цікавяцца польскімі кшаньёвымі справамі, а беларуская літэратура іх абыходзіць як леташні сьнег, але дае нашым лепшыя людзі? Ці ж так мала іх і яны нічога зрабіць ня могуць?.. А каб усе працаўнікі беларускіх розных інстытутаў акурата мелі за абавязак купляць сваю газету, дык яна-бы гэтым мела вялікую дапамогу.

А, сваім чынам, на беларускую газету трэба клепаць капейкамі ў новых манопалістаў беларускай справы, а беларускіх літэратараў корміць "ідэяй".

Час нашым пісьменнікам з'арганізаваць сваю професійнальную літэратуру алучыць дэле абароны сваіх інтарэсаў. Шмат ужо аб гэтым было гаворана, але нешта ўсе адносіцца індэферэнтна да гэтай справы. Гэта вельмі сумна. Мабыць гора-нядоля іх шчыра вярнуцца, калі яны нават на дэле страцілі направаць свае жыццё...

Але я аднак спадзяюся, што драўляныя працаўнікі беларускай справы, пісьменнікі і поэты, каторыя патрапілі шчыра аддаваць усе свае лепшыя сілы, усе свае жывы дэле карысці Беларускага народу, патрапяць змагання за адважанне пачэснага месца беларускаму друку, каб ен меў магчымасць ісці ўгору.

З. Бядуля.

Грамадзяне Беларусі!

У ж. Менску раскатаў працу Беларускі Цэнтральны Саюз Сялянскай Гаспадаркі. Саюз гэты ў першы чарод будзе дапамагаць сялянам беларусам у прышыванні і закупцы сялянска-гаспадарчых машын і прылад, як малацілі, веяльні, плугі, бароны, косы і іш., а так сама насельня і штучнага гною.

Як вялікая арганізацыя, каторая будзе мець зносіны з усімі ішнімі гавлельнымі фабрычнымі фірмамі, як Беларусі, Польшчы, так і заграіччя,—саюз мае магчымасць адтрымліваць усе патрэбнае ў гаспадарцы лепшага гатунку і з першых рук—значыцца, шмат тавару чымся ў жыхдоўскіх і ішніх асабістых гандляроў. Апача скажанага, саюз будзе дагджаць сялянину ў найвышэйшым збыце сваёй гаспадарскай выпрацоўкі.

Дэле таго, каб арабіць сувязь з

вёскамі, саюз ідзе сваіх іструктараў. Яны на мясцах раскатаюць, як сяляніны зможу лепш эканаміць, для сябе гэты воні заклад на нашай роднай Беларусі.

Прывамсі, лепей будзе, калі грамадзяне будучы алучаць да мільных хаўрусаў, ці таварыстваў Сялянска-Гаспадарскіх і праз сваіх прадстаўнікаў рабіць заказы ў Цэнтральны Саюз і падтрымліваць з ім ішныя зносіны.

Як рабіць гэтыя таварыствы, якія уставы патрэбны дэле гэтага і іш.—усе гэта растумачы іструктар.

Акрамя таго, просім заходзіць і асабіва ў Саюз, калі каму магчым быць у Менску ў справах сваёй гаспадаркі. Просім папшырці вестку аб гэтай справе сярод суседзяў.

Адрэс: ж. Менск Дамініканская вул. (Пестрапаўлаўская вул., д. № 30 у вяр. з-ці пераг.)

Часовы Урад Саюзу.

МЕНСКАЕ ЖЫЦЦЁ.

Да „побэсцыту“ энэргічна рыхтуецца мясцовы польскі кругі. Арганізацыя выбараў будзе перададзена б. старшынні камісіі на выбарах у мястэчку В. Янчаўскаму, ня глядзячы на тое, што большасць мясцовага насельлення асталася незадаволеным яго працай.

Цяпер пачалі апрацоўваць увесь матэрыял, сабраны пры рэгістрацыі мясцовага насельлення.

Аднастайная валюта, толькі польская мае быць уладжана па асобаму прыказу ў Менску і на ўсёй тэрыторыі ўсходніх зямель з новага году. А пакуль што курс польскіх марак на 20% ніжэй.

Аўтарская такса досіць высокая. Белавіце, сярод каторых, глаўным чынам, пачуць розныя аавідування, гэта такса не пакідае. Трэба такае зьмен у гэтай справе.

Выбары ў земство ў Менскім Ігуменскім і Слуцкім павятах пачаць 10-га сьнежня. Выбары павінны быць закончаны да Лютага 1920 году.

За мінулы месяц у Менску адчынена 160 новых прадпрыемстваў, глаўным чынам, магазінаў.

Польскім коопэратывам ж. Менску урад выдаў супсідыю ў 3 мільёны марак.

У мястэчковых професійных саюзах пачалася цяпер нормальная праца. На ўсіх саюзах ужо абдыліся перарэгістрацыі і выбары новых прадзеньняў. Цяпер саюзы пад агульным кіраўніцтвам цэнтральнага бюро выдучь стараную працу па арганізацыі ўсялякіх сацыял., коопэрат., апрацоўваюць тарыфы, рэгіструюць сваіх безработных. Большасць мясцкіх рабочых яноу вярнуліся ў свае професійнальныя саюзы.

Тарыфныя стаўкі для розных катэгорыяў працы, з прыняццем у аснову пражытацтва мінімуму, апрацаваны многімі мясцкімі професійнальнымі саюзамі. Па большай частцы прадпрыемства ўкладваюць ад аднаўлення вымаганьняў рабочых. У пэтых выпадках нятаньне аб старэйшых прадзеньнях на разгляд аддзела працы пр. менскім акрузе, каторы старэйшых дэдаціць да згоды абедзьвюх старонаў.

Культурна-просветная праца ў професійнальных саюзах ідзе цяпер вельмі шлоў. У гэтым кірунку саюз дэле многіх прычынаў бавесільня, што кожны арабіць. Троху працуе „рабочы дом“ (будуаўскі), дэле час ад часу адбываюцца лекцыі, дэдацы і канцэрты.

Саюз фармацэўтаў, вымаганьняў якога саюзам удзельніку аптэк ня выпадае, звярнуўся ў аддзел працы са скаргаў. Фармацэўты паказваюць, што ня глядзячы на тое, што аптэкі цяпер зарабляюць вялікіе сумы, удзельнікі аптэк адмаўляюцца выплаціць справядлівыя вымаганьня сваіх служачых. У выпадку невыпавнення вымаганьняў, мае быць забастоўка ў аптэках.

Безработца ў Менску ўсе яшчэ вельмі вялікая. Аказаліся без працы, глаўным чынам, друкарскія рабочыя, табачныя і будаўнічыя рабочыя.

Тыфус пануе цяпер у горадзе ў досіць абштырных формах, глаўным чы-

нам на акраінах. Патрэбны прыняцці самых астральных мер.

Востра чуюцца гата эпідэмія таксама і ў Бабруйскім павеце.

У харчовым дэле магістрату заканчываецца цяпер падгатоўчая работа па арганізацыі з новага году выдачы насельнью харчовых прадуктаў на картэчкі. У першую чаргу будзе выдацца хлеб або мука і бульба.

Аблага на біржы была зроблена поліцыяй у пятніцу 19 сьнежня. Увесь раён Койданаўскай, Нямігскай і Заварова вул. быў раптам акружаны вялікім атрадам поліцэйскіх. Усе, хто знаходзіўся на біржы, лікам у некалькі сот чалавек, былі адпраўлены ў поліцэйскіх цыркулы, дэле былі абшканы і многіе спэкулянты арыштаваны. Перадаюць, што ў затрыманых знайшлі вялікіе сумы на сотні тысяч грошай у розных валютах, золата і сярэбро.

На біржы курс вямецкіх марак усе павялічваецца: за 1000 вямецкіх марак даюць 1850 польскіх марак.

Курс „думак“ яшчэ болей падне. Курс царскіх на ранейшму цвёрды.

Тэатр і мастацтва.

У пятніцу, 19-га сьнежня, у мястэчковым тэатры ставілі „Апошняе спатканьне“ У. Галубка. Пьеса гэтая на беларускай сцэне досіць вядомая.

Вывачаліся асьвет дэбры Ігрой браты Ждановіч, Аляксавіч, Галубок, Вера Тарасік і ішныя. Трэба аавячыць, што Вера Тарасік за час свайей з х гаварай артыстычнай працы шмат усьпея у выкананьні самых адпаведных роляў. Вязумоўны артыстычны талент яе усе болей развіваецца.

Што тычыцца нашых артыстаў у ролях старых кабет, дык вельга ня успомніць аб тым, што ў іх ня было ні надходячага гриму, ні голасу. І гэта—іх заусядгашні дэфэкт.

Хіля „Апошняе спатканьне“ ужо некалькі разоў апрацоўвалася аўтарам і ужо надрукавана аддзельнай кніжкай, аднак-жа яшчэ вымаганьня паправак. Глаўным чынам апошні акт, дэле стражніцкая праз меру доўгата, філэзофія давадзіць публіку да маршэты, гэтым парушаецца пільнасьць драмы.

Паміж ішнымі тэатрамі сьнежні вельмі шлоў, што публіка жывіцца ў сабах трагічных момантах. Шмат хто ў гэтым вінаваціць публіку за няувагу і аавідуваньне трагізму. Але мы глыбей шукаем прычыны гэтай „акулі“ і прыходзім да такога пераконаньня, што ў гэтым вінавата ня публіка, але, або артысты, або сама драма. Гэта ўжо есць бясспрэчным фактам, што публіка адшкідваецца сваім натульцем на добра выкананую ігру, як на музыку. Але гэта ўжо справа артыстаў, ці драматурга заауладаць настроём публікі.

Пры трагічнай ігры малай невнатуральнасьць, лішняе слова псуе ўсе. Калі артыст на сцэне няумела плача, страляе, падае, памірае і іш., дык вяхай будзе псуны, што гэта вымаганьне толькі сьмех. І вось артысты ў гэтых выпадках павінны наркаваць на саміх сябе. Ясакар.

Хоць няма каліты

Ды гамоніць, як ты.

Роуна з песьні твае

Думу-думку снуе,

І ня то абы з рук,—

Чалавек ня Пінчук.

Аутар абыдае клікаюць кліч на весі, прызна-

ючы паслухаць надзвёніскага дудара, які будзе шчыць:

Аб Язуску сьвятом,

Аб б Матульцы сьвятой,

Аб зямліца радной,

Аб сардэчных пах,

Аб мужыцкіх падох,

Аб судздыяж, што як зьмей,

Аб свабодзе людзей,

Аб дабры, што Бог дасць,

Як адтрыме напасць.

На гэты покліч паваліць народ, як мух на мёд.

Ну, здароу будзе Дудар!

Цяпер песьні нам сей,

То і узгадаць жывей,

То і пусцяць шчыш,

Будзе хлеб для душы.

б. Януб Т...мі *) (18 лістап, 1858 р. Марілеу) пі-

ша невядзі верш пабеларуску:

Слоуна з неба Божы дар,

Панадзвёніскі дудар,

Завярнуу ў маю хату,

Як-бы к куму, або свату.

*) Хто гарыты тут (Т.-а) мне не вядома.

Аутар на сваёй жалейцы стараецца іграць у той

дудцы госьця.

б. Далей ідзе „К. Дудару Арцему, ал надзвёні-

скага музыкі.“ (Віцебск, 23 марца 1859 г. Ягелыя

Пранціш. вуль. *)

Што табе дудар прысьнезо

Сьмела песьні завадзіць?

Ці то легка, брат, дэле

Нашу брацью прасьваціць?

За асьвету простага народу можа трапіцца шмат

няпрыемнасьці:

Страціць голас і здароўе,

І дуду упусціць з рук,

І абмянецца сьвязамі,

І падумаць ня раз:

„Божай ласкі нет над намі

І нет прадуі сярод нас!“

Але сьпываць (пісаць вершы) усе-ж такі трэба, і

Бог прызначыць за гэта пачуць выток з белых рож і

васількоў:

Белы рожы—то за гэта,

Што ты совесьць беліш нам,

Што нас вывеу ад Яхвота.

Хоць маш бацька, кажуць, Хам.

Васількі—то, брат, нябесы,

Адкуль кожны Божы дар,

Адкуль сонца, дожджык, росы,

Адуць іхнае жыццё.

*) Яго імя Пранціш Элігуш Карша—Корбут. Па-

мер у Варшаве ў 50 годках. У яго ў Варшаве збараўся беларускі гурток: Іауэ (Іагнэвіч А.), Каратынскі і др. Вестка Р. Земковіч.

Адкуль мы і ты, дудар...*)

Ев-жа (Eligi Franciszek ul z nad zachodniej Dziw-
ny, 23 marca 1859 r. Witebsk) напісаў панольскую верш у рэлігійным духу аб царсьцве Божым на зямлі, які пачынаецца словамі:

Czem te jest nasze życie? Stare to pytanie...

7) Aleksander Chodecki (24 grudnia 1859 r. Mohi-
lew) z nad Wisły выказае свае уражаньні пры дось-
відках беларускай інталіганцыі таго часу з „палюкоў“, гатовых падняць паўстаньне. Зьвяртаючыся да А. Дар-
ускага, аутар гаворыць:

„A tymczasem poszedł w Białoruski dudar, ciągnij
dalej swoją propagandę... i dmuchaj w węgle... toć z
czajem wytruszenie i płomień...“

8) В. Марцінкевіч (з ліст. 1858 р.) вымаўляе 3 куп-
леты свайго перакладу на беларускую мову „Пана
Тадэуша“ Ад Міцкевіча (Гл. „Беларусь“ № 41).

9) А. Рупінскі (Кукавячын, 1860) напісаў беларускі верш у 6 радкоў (Гл. „Беларусь“ № 20), польскі ў 2 радкі і яшчэ некалькі слоў пабеларуску.

На аснове таго, што гаворыцца ў Альбоме, мож-
на думаць, што А. Дарускі-Вярты быў жадаючым гасьцем у тагочаснай беларускай пляхты, як прадстаў-
нік яе думак і жадаўняў. Любіў ен, як відзіць і на-
род. Дэле таго, каб судзіць аб яго літэратурным здоль-
насьці,—мы ня маем досіць матэрыялу.

*) Гэтая песьня ўся, у крыху ішная редакцыя, надруко-
вана ў „Н. Ніве“ за 1912 г. № 45.

Вул. Міцкевича, рог Фзліцьянская № 38